

Nr 45.

Ankom till riksdagens kansli den 16 mars 1928 kl. 12.30 e. m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående den fortsatta avvecklingen av aktiebolaget kreditkassans av år 1922 engagemang.

(4:e avd.)

I en till riksdagen den 17 februari 1928 avlåten, till statsutskottet hänvisad proposition, nr 90, har Kungl. Maj:t, under åberopande av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen *dels* medgiva, att — efter genomförande av erforderliga ändringar i den för aktiebolaget Kreditkassan av år 1922 gällande ordningen — Kreditkassan må fortsätta avvecklingen av kassans engagemang i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen angivna grunder; *dels* uppdraga åt fullmäktige i riksgäldskontoret att utfärda förbindelse till aktiebolaget Kreditkassan av år 1922 att vid anfordran tillhandahålla kassan svenska statens obligationer, löpande utan ränta, till ett belopp av 4,999,600 kronor för förvärv för statsverkets räkning av 49,996 aktier à 100 kronor i aktiebolaget Kreditkassan av år 1922; *dels* för förvärv för statsverkets räkning av aktier i aktiebolaget Jordbrukarbanken å riksstaten för budgetåret 1928—1929 bland utgifter för kapitalökning under rubrik »fonden för statens aktier» anvisa ett anslag, att utgå av lånemedel, av 4,904,400 kronor; *dels ock* vid bifall till sistnämnda förslag höja den i statsverkspropositionen upptagna inkomstiteln »övriga fasta lånemedel» med 4,904,400 kronor.

Beträffande utredningen i ärendet får utskottet hänvisa till åberopade statsrådsprotokollet.

I skrivelse den 8 juni 1927, nr 295, har riksdagen *dels* anmält, att riksdagen såsom kapitalökning för fonden för mötande av förluster å aktiebolaget Kreditkassan av år 1922 för budgetåret 1927/1928 anvisat ett anslag av 5 miljoner kronor, ävensom medgivit, att tiden för Kreditkassans verksamhet förlängdes till utgången av år 1928, *dels ock* anhållit, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning angående den lämpligaste formen för avvecklingen av Kreditkassans engagemang samt för 1928 års riksdag framlägga det förslag i ämnet, vartill utredningen kunde föranleda.

Den 26 augusti 1927 bemyndigade Kungl. Maj:t chefen för finansdepartementet att tillkalla högst sex utredningsmän för att inom departementet verkställa utredning och avlämna förslag angående den lämpligaste formen

för avveckling av aktiebolaget Kreditkassans av år 1922 engagemang. Jämlikt detta bemyndigande tillkallades såsom utredningsmän ordföranden i styrelsen för kassan ledamoten av riksdagens första kammare generaldirektören A. E. Örne samt ledamöterna i styrelsen förste deputeraden i riksbanken bankofullmäktigen V. L. Moll och verkställande direktören i Sveriges allmänna hypoteksbank riksgäldsfullmäktigen H. S. Tamm ävensom ledamoten av riksdagens första kammare lektorn E. J. Wigforss samt ledamöterna av riksdagens andra kammare lantbrukaren C. A. Anderson i Storegården och redaktören A. Wikström, varjämte uppdrogs åt Örne att såsom ordförande leda utredningsarbetet.

I anslutning till det av 1927 års riksdag lämnade medgivandet har efter beslut av Kungl. Maj:ts, genom tillägg den 22 oktober 1927 till Kreditkassavtalet, överenskommelse träffats med vederbörande banker, enligt vilken tiden för Kreditkassans verksamhet förlängts till utgången av år 1928.

Utredningsmännen hava med skrivelse den 7 november 1927 överlämnat betänkande med förslag angående ifrågavarande avveckling, över vilket förslag utlåtanden sedermera införskaflats från riksgäldsfullmäktige, statskontoret, riksräkenskapsverket och kassans styrelse.

Departementschefen har i ärendet anfört följande:

»I enlighet med det mellan staten och vissa banker den 6 april 1922 träffade avtalet angående bildandet av Aktiebolaget Kreditkassan av år 1922, vilket avtal ursprungligen skulle löpa ut vid slutet av år 1927, men numera gäller intill utgången av innevarande år, hava de ifrågavarande bankerna tecknat det till 5 miljoner kronor uppgående aktiekapitalet i bolaget. Staten å sin sida har genom riksgäldskontoret till bolagets förfogande ställt en garantifond av 50 miljoner kronor. Enligt bestämmelse i avtalet skall förlust, som uppstår å bolagets rörelse, i första hand drabba nämnda garantifond. Den ansvarighet åter för förlust å kassans förbindelser, som åvilar aktiekapitalet, inträder först om kassans förluster komme att överstiga beloppet av statens garanti å 50 miljoner kronor.

De jämlikt Kungl. Maj:ts bemyndigande den 26 augusti 1927 tillkallade utredningsmännen hava vid den av dem verkställda uppskattningen av den slutliga kapitalförlusten å Kreditkassans engagemang kommit till den uppfattningen, att — under förutsättning att avvecklingen sker i ett lugnt tempo och att det allmänna ekonomiska läget icke blir avsevärt och varaktigt sämre än nu — de väntade förlusterna icke skulle komma att överstiga 40 miljoner kronor. Enligt utredningsmännens mening skulle sålunda icke under nu förutsebara omständigheter hela statsgarantien behöva tagas i anspråk för att täcka förluster å kassans verksamhet, vadan aktiekapitalet vid en varsam avveckling kunde anses vara skyddat mot varje förlust. Då dessutom de aktieäggande bankernas ansvarighet automatiskt

upphörde redan med utgången av år 1928 och icke utan deras medgivande kunde förlängas utöver denna tidpunkt, syntes sålunda den garanti för kassans förluster, som aktiekapitalet erbjöde, under nuvarande förhållanden vara utan betydelse för staten.

Utredningsmännen, som från denna utgångspunkt förutsätta, att den nuvarande Kreditkassans verksamhet skall upphöra med utgången av innevarande år, göra vidare gällande, att kassans tillgångar — med undantag av aktierna i Hellefors bruks aktiebolag och Aktiebolaget Jordbrukarbanken, vilka skulle övertagas av därför lämpat permanent statsorgan — böra för avvecklingsarbetets fortsättande överlämnas till ett för ändamålet bildat nytt aktiebolag med ett aktiekapital av förslagsvis 5,000 kronor. Aktierna i detta bolag skulle tecknas av staten. På detta bolag skulle överflyttas statens garanti för Kreditkassan. I sammanhang härmed borde de till mötande av statens förluster på Kreditkassan avsätta medel jämte det belopp, som för sådant ändamål kunde komma att avsättas för nästa budgetår, tagas i anspråk genom att Kreditkassans skuld till riksgäldskontoret samt statsgarantien minskades med beloppen ifråga. Sedan dessa åtgärder vidtagits, skulle Aktiebolaget Kreditkassan av år 1922 träda i likvidation.

Av de i ärendet hörda myndigheterna hava fullmäktige i riksgäldskontoret och statskontoret i huvudsak biträtt utredningsmännens förslag. En reservant bland riksgäldsfullmäktige har dock anmält avvikande mening samt uttalat, att den förebragta utredningen icke kunnat övertyga honom om nödvändigheten av att för avvecklingen av Kreditkassans engagemang nu tillskapa ett nytt organ. En liknande mening har gjorts gällande av riksräkenskapsverket, som förklarar sig för sin del icke finna tillräckliga skäl föreligga att tillstyrka förslaget om Kreditkassans upplösning redan med utgången av år 1928.

Vid anmälan i 1927 års statsverksproposition av frågan om anvisande av anslag till fonden för mötande av förluster å Kreditkassan anförde jag, bland annat, att enligt min uppfattning den verksamhet, som omhänderhades av Kreditkassan, icke kunde avvecklas inom den i avtalet rörande kassans bildande angivna tid, samt att jag vore av den meningen, att den dittillsvarande formen för verksamhetens bedrivande borde bibehållas även vid avvecklingen av kassans engagemang. Åt avtalet mellan staten och bankerna syntes alltså böra förlänas fortsatt giltighet. Enligt meddelande från Kreditkassans ledning hade bankerna förklarar sig icke hava något att däremot erinra. Att, på sätt styrelsen för Kreditkassan då ifrågasatt, fastställa tiden för kassans fortbestånd till 1932 års slut syntes mig dock icke av behovet påkallat, utan förklarade jag mig hava under övervägande, huruvida man icke borde stanna för en kortare tid för avvecklingen.

I enlighet med den uppfattning, varåt jag vid nämnda tillfälle gav uttryck, angående lämpligheten av att under avvecklingsarbetet bibehålla

den nuvarande formen för verksamhetens bedrivande — varemot bankerna då icke hade någon erinran att framställa — har jag i frågans förhandenvarande läge ansett mig böra begära besked rörande den ståndpunkt, bankerna nu intaga till samma spörsmål. På min i sådant avseende framställda förfrågan har jag erhållit det svaret, att det stora flertalet banker »för sin del icke äro benägna att förlänga kreditkasseavtalet efter utgången av år 1928, närmast av den anledning att bankerna trott sig finna, att deras deltagande i Kreditkassans avveckling numera icke ansetts önskvärt». Samtidigt har meddelats, »att, därest i fortsättningen bankernas biträde vid avvecklingen i ett eller annat avseende skulle befinnas vara av nytta, dessa äro beredda att, i den mån de anse sig så kunna, stå till tjänst».

Ehuru jag icke känt mig övertygad om ändamålsenligheten av att vid avvecklingen av Kreditkassans engagemang övergiva den form av samarbete mellan staten och bankerna, som tillämpats, då dessa engagemang inleddes, har vad som sålunda förekommit ställt frågan i det läge, att en förändring synes ofrånkomlig. Då en avveckling av nämnda engagemang på det sättet, att Kreditkassan träder i likvidation och dess tillgångar omedelbart realiserats, med hänsyn till därmed förbundna förlustrisker torde få anses utesluten, läser annan utväg icke stå till buds än att låta staten ensam omhändertaga den fortsatta avvecklingen.

I enlighet med den uppfattning, som utredningsmännen uttalat, finner jag därvid icke lämpligt att överlämna avvecklingsarbetet i dess helhet till ett eller flera av statens permanenta organ. På sätt utredningsmännen framhållit, är ett flertal av Kreditkassans engagemang av den natur, att avvecklingen för att lämna ett gott resultat måste ske i mera tvångsfria former än de i den vanliga statsverksamheten tillåtna. Med hänsyn härtill synes det mig mest ändamålsenligt, att avvecklingsarbetet även i fortsättningen bedrivs genom ett organ i aktiebolagets form.

Däremot läser tillräcklig anledning icke föreligga att för ändamålet tillskapa ett nytt aktiebolag. Naturligare och förenat med mindre omgång synes mig vara, att Aktiebolaget Kreditkassan av år 1922 alltjämt får fortbestå, sedan aktiekapitalet — med den inskränkning som påkallas av aktiebolagslagens fordran på visst minimiantal aktieägare — övertagits av staten. För att bereda möjlighet för fyra enskilda att utan större förlustrisk till pari övertaga var sin aktie i bolaget, torde i samband härmed varje aktie, som för närvarande lyder å 1,000 kronor, böra uppdelas i tio aktier, envar å 100 kronor. De nuvarande aktieägarna i Kreditkassan hava på min förfrågan förklarat sig beredda överlåta samtliga aktier i bolaget till deras nominella värde samt att medverka till genomförandet av de ändringar i bolagsordningen, som kunna erfordras i samband med aktiernas överlåtande.

För närvarande består Kreditkassans styrelse av fem ledamöter, av vilka en, som tillika skall vara styrelsens ordförande, utses av Kungl. Maj:t,

en av fullmäktige i riksbanken, en av fullmäktige i riksgäldskontoret och de övriga två av aktieägarna, d. v. s. av bankerna. Till samma antal och på samma sätt utses fem suppleanter. Efter den ombildning av Kreditkassan, som jag förordat, synes antalet ledamöter i styrelsen kunna begränsas till tre med en suppleant för envar av dem. Den nu av Kungl. Maj:t utsedde, som jämväl är ordförande i styrelsen, torde, sedan staten inträtt som praktiskt taget ensam aktieägare i bolaget, lämpligen böra, jämte suppleant, väljas å bolagsstämma, medan återstående två ledamöter, tillika med suppleanter för dem, lära böra även i fortsättningen utses av fullmäktige i riksbanken respektive riksgäldskontoret. Utredningsmännen hava visserligen i det av dem tilltänkta nya bolaget föreslagit sex styrelseledamöter med lika många suppleanter. Med den begränsade uppgift Kreditkassan numera fått, sedan fråga allenast är om avveckling av redan omhändertagda engagemang, och med de direktiv för verksamhetens bedrivande, som torde böra meddelas, synes mig emellertid i anslutning till den avvikande mening, som uttalats av en bland utredningsmännen, det av mig nyss angivna antalet böra vara till fyllest.

Antalet revisorer och revisorssuppleanter, för närvarande tre av vardera slaget, torde utan olägenhet kunna begränsas till två revisorer med två suppleanter, vilka lära böra utses å bolagsstämma.

Nu ifrågasatta ändringar i avseende å styrelsens sammansättning samt beträffande val av revisorer och suppleanter böra givetvis komma till uttryck i bolagsordningen. Jämväl vissa andra jämkningar torde vara påkallade i densamma.

Den ifrågasatta överlåtelsen och vad därmed sammanhänger torde böra ske på det sättet, att mellan staten, de aktieägande bankerna och Kreditkassan avtalas, att samtliga aktier utom fyra överlåtas av bankerna till staten mot en av riksgäldsfullmäktige till Kreditkassan utfärdad förbindelse att vid anfordran tillhandahålla kassan svenska statens obligationer, löpande utan ränta, till ett belopp av 4,999,600 kronor, att de fyra återstående aktierna överlåtas mot kontant likvid efter parikurs till enskilda personer, vilka av Kungl. Maj:t godkännas, samt att Kreditkassan i utbyte mot denna valuta till bankerna återställer de depositionsbevis till belopp av 5 miljoner kronor, som bankerna lämnat kassan såsom aktielikvid. I samband härmed bör avtalet angående Kreditkassans bildande med därtill gjorda tillägg upphävas. Då med denna anordning något verkligt kapitaltillskott för närvarande ej ifrågakommer, lärer det, liksom beträffande den till förfogande ställda garantifonden, vara obehövt att äska beloppet såsom anslag å riksstaten.

Såsom redan nämnt, innebär utredningsmännens förslag, att vissa av Kreditkassans tillgångar — nämligen aktierna i Helleforsbolaget och i Jordbrukarbanken — i samband med kassans trädande i likvidation skulle överlämnas till permanenta statsorgan i stället för att omhändertagas av det nya avvecklingsbolaget.

Då enligt den mening jag utvecklat bildandet av nytt bolag ej skulle erfordras, synas mig, vad aktierna i förstnämnda företag angår, tillräckliga skäl icke föreligga för staten att från Kreditkassan övertaga dessa aktier, så mycket mindre som i detta fall förvaltningen torde i lika hög grad som i allmänhet beträffande Kreditkassans tillgångar kräva friare former än som i den vanliga statsverksamheten äro medgivna. Härtill kommer, att en realisation av förevarande tillgångar, vilka otvivelaktigt höra till kassans värdefullaste, bör kunna äga rum utan förlust och relativt snart, varför avvecklingen av kassans verksamhet icke genom deras bibehållande torde behöva fördröjas.

Däremot ansluter jag mig till förslaget i avseende å Jordbrukarbanken, av vars aktier redan tre fjärdedelar förvaltas av statskontoret. Åt detta ämbetsverk lärer alltså förvaltningen jämväl av nu ifrågavarande aktiepost böra uppdragas. I enlighet med statskontorets av riksräkenskapsverket biträdda förslag anser jag, att det för aktieförvärvet erforderliga beloppet bör uppföras i riksstaten såsom utgift för kapitalökning under rubrik »fonden för statens aktier» för att sedermera ställas till statskontorets förfogande för förvärv av aktierna ifråga. Jag delar ock riksräkenskapsverkets mening därutinnan, att anslagsbeloppet, som torde böra utgå av fasta lånemedel, bör bestämmas till nominella beloppet av aktierna, d. v. s. till 4,904,400 kronor, och att de kostnader av 6,365 kronor 47 öre, som Kreditkassan fått vidkännas för ifrågavarande aktiepost, böra stanna å kassan såsom förlust. Sedan beloppet inbetalats till Kreditkassan, torde detsamma böra av kassan användas till avbetalning å kassans skuld i riksbanken, där aktierna i fråga för närvarande ligga hypotiserade.

Enligt det förut omförmälda avtalet med bankerna av den 22 oktober 1927 har tiden för den nuvarande Kreditkassans verksamhet förlängts till utgången av innevarande år. Om den av mig ifrågasatta omorganisationen av kassan vinner Kungl. Maj:ts och riksdagens godkännande, synes hinder ej böra föreligga att låta den nya ordningen träda i tillämpning redan under årets lopp, så snart så lämpligen kan ske. Jag har förvissat mig om att från bankernas sida invändning häremot ej möter.

Beträffande kassans fortsatta verksamhet och i anslutning till utredningsmännens uttalande på denna punkt vill jag framhålla vikten av att styrelsen erhåller en så vidsträckt handlingsfrihet, att den icke hindras att vidtaga sådana åtgärder, som kunna visa sig nödiga för en normal affärsmässig skötsel av de av bolaget beroende företagen eller för undvikande av förluster, vilka skulle kunna förekommas genom åtgärder, som ej tåla uppskov. Det förutsättes, att kassan icke må ikläda sig några nya engagemang samt att dess innehav av aktier eller lotter i banker icke avhändes kassan utan riksdagens medgivande. Avvecklingsarbetet bör bedrivas med all den skyndsamhet, som är förenlig med angelägenheten av att i möjligaste mån begränsa statsverkets förlust å verksamheten, varvid bland annat tillbörlig hänsyn bör tagas till de ränte-

förluster för staten, som — ehuru de icke framträda i kassans räkenskaper — ett fortsatt anlitande av kassans kredit hos riksgäldskontoret medför.

Av 1926 och 1927 års riksdagar har av andra statsinkomster än låne-medel avsatts ett belopp av 13 miljoner kronor till en fond för mötande av förluster å Kreditkassan. Till kapitalökning å nämnda fond har i årets statsverksproposition äskats ytterligare 5 miljoner kronor. Enligt statskontorets mening borde nu å riksstatens inkomstsida under rubriken i anspråk tagna kapitaltillgångar, fonden för mötande av förluster å Aktiebolaget Kreditkassan av år 1922, uppföras fondens behållning, 13 miljoner kronor, samt å utgiftssidan under verkliga utgifter utom huvudtitlarna — enligt riksräkenskapsverkets förslag under en tillfällig huvudtitel »kapitalförluster» — upptagas ett anslag till täckning av förlust å Kreditkassan till belopp, motsvarande den i anspråk tagna fonden jämte vad som å riksstaten för budgetåret 1928/1929 ytterligare för ändamålet anvisas.

Nu återgivna förslag sammanhänger uppenbarligen nära med den av utredningsmännen ifrågasatta slutlikvideringen av Aktiebolaget Kreditkassan av år 1922. Då enligt den uppfattning, varåt jag givit uttryck, bolaget alltjämt skulle fortbestå, synes mig tillräcklig anledning för närvarande icke föreligga att frångå det hittills anlitade, även i årets statsverksproposition förutsatta tillvägagångssättet, enligt vilket de medel, som anvisas för mötande av förlust å Kreditkassan, avsättas till den för ändamålet upplagda särskilda fonden.»

*Utskottets
yttrande.*

Utskottet får tillstyrka Kungl. Maj:ts förevarande förslag.

Med avseende å förslagens detaljer har utskottets uppmärksamhet fäst vid, att, medan kreditkassans styrelse för närvarande består av fem ledamöter, av vilka en, som tillika skall vara styrelsens ordförande, utses av Kungl. Maj:t, en av fullmäktige i riksbanken, en av fullmäktige i riksgäldskontoret och de övriga två av aktieägarna, d. v. s. av bankerna, antalet ledamöter efter ombildningen av kassan skulle begränsas till tre med en suppleant för envar av dem.

Av dessa tre ledamöter skall emellertid en utses av fullmäktige i riksbanken och en av fullmäktige i riksgäldskontoret. Den tredje ledamoten skall väljas på bolagsstämma. Då, såsom departementschefen framhållit, staten inträtt som praktiskt taget ensam aktieägare i bolaget, synes även beträffande nämnda ledamot vara sörjt för att det allmännas intressen bliver i fråga om bolagets förvaltning på ett fullt betryggande sätt företrätt. Utskottet har alltså ansett de föreslagna anordningarna beträffande styrelsens sammansättning vara av beskaffenhet att böra godtagas.

Under återropande härav hemställer utskottet,

att riksdagen må

a) medgiva, att — efter genomförande av erforderliga ändringar i den för aktiebolaget Kreditkassan av

år 1922 gällande ordningen — Kreditkassan må fortsätta avvecklingen av kassans engagemang i huvudsaklig övensstämmelse med av departementschefen i statsrådsprotokollet över finansärenden den 17 februari 1928 angivna grunder;

b) uppdraga åt fullmäktige i riksgäldskontoret att utfärda förbindelse till aktiebolaget Kreditkassan av år 1922 att vid anfordran tillhandahålla kassan svenska statens obligationer, löpande utan ränta, till ett belopp av 4,999,600 kronor för förvärv för statsverkets räkning av 49,996 aktier à 100 kronor i aktiebolaget Kreditkassan av år 1922;

c) för förvärv för statsverkets räkning av aktier i aktiebolaget Jordbrukarbanken å riksstaten för budgetåret 1928—1929 bland utgifter för kapitalökning under rubrik »fonden för statens aktier» anvisa ett anslag, att utgå av lånemedel, av 4,904,400 kronor.

Beträffande Kungl. Maj:ts förslag om höjning av den i statsverkspropositionen upptagna inkomstititeln »övriga fasta lånemedel» kommer utskottet att framdeles under riksdagen avgiva utlåtande.

Stockholm den 16 mars 1928.

På statsutskottets vägnar:

S. H. KVARNZELIUS.

Närvarande: Se under utlåtande nr 44.